

Відпис.

Справа: упадок сл.п.Сурмача
в лісі на горі Дзвобушанці
надвірнянського р-ну.

Станиславівська округа
Надвірнянський р-н.

П Р О Т О К О Л .

Дня 3.1.46. біля год. 11-ої за м.часом прийшов до криївки станичного "Орла" /станичний Зелениці/ рай.прот.СВ "Василь". Він прийшов в криївку прот."Сурмача" до лікаря Колгана Миколи "Алі". Вихор був тоді хворий на ногу /відновлялась рана/ і прийшов до прот.в'язки. Тоді саме виникло біле непорозуміння між Орлом а лікарем Вихор вишався в ту розмову, сховався стягнути стійку, яка була перед криївкою і почав розмову на ту тему.

Вже в половині грудня большевики заквартирували на Зелениці й одразу оперували в горах, неодноразово появлялися вони в околиці криївок ст.Орла. Найбільше переходили через вруб "Пналове" у висхідній ~~1500 м.~~ від зв'язкового бункру, а два кілометри від криївки Орла, де їх раз бачили Вихор і Голуб, а знова другим разом шур'єри в Пасічної Ціп і Хмара. Тому з гально всі сподівались, що може бути наскок. В зв'язку із тим, біля зв'язкового бункру стояла стійка з кулеметом, з цього напрямку сподівалися ворога. Від зв'язкового бункру до бункру Орла були сліди.

Того дня, тебто 3.1.46. на стійці біля зв'язкового бункру стояли стрільці Горислав і Мазена. В бункрі Орла були: Орел, його жінка Онуфрак Настя, стрільці Дон, Явір, Оса, лікар Колган Микола, його жінка Дарія, Оксана - Попович Настя, "Винни" рай.прот. і Вихор. Стягнення стійки з-перед бункра вважалось нічим нагадуваним, бо всі були певні на стійку біля зв'язкового бункру.

Точно в год.2-ій за м.часом під час дискусії, розпочатої пр. Вихром, розляглись по вікні кулеметні стріли. Ранений не зістав ніхто й всі кинулись до магазину, що був зараз за бункром. Звідси провадив до 30 м. довгий вихід -рів, замаскований рілсам. Але вийти ним не вдалось тому, що большевики його застрілили й зазнав легідь оставили там кулемет, /з цього видно, що большевики мали наперед зроблений план наскоку і знали розположення бункру/. Побачивши це, всі вернули назад до бункру, з відки рішили оборонятися. Оборону було тяжко вести тому, що в бункрі не було кулеметів /вони рхавіли й тому їх винесли на верх бункра/. Перед бункром був схил, за яким знаменито крилися большевики. Якщо надіть удався вийти з бункру, то прорватись не було сили через лінію большевиків. Обороняючись з бункру, вони держалися годину, не допускаючи до себе большевиків. Большевицькі стріли нашим нічого не зробили. Тоді большевики розібрали рів і почали бити з двох сторін.

де після першої черги впаав станичний Орел /поцілений кулею в голову стр.Явір/дістав серію в плечі/, стала ранена в ногу Попович Настя після цього лікар почав кричати, що хоче здатись /в той час був у магазині/. На це відповів йому Вихор: "Ч тобі зарез знамені!". Коли більшовики припинили вогонь, тоді здались: лікар, його жінка, жінка Орла та стр.Оса.

/Тут слід згадати із твердження Вишні, який став знапаний і випущений на агента/: один із більшовиків хотів лікаря бити, тоді лікар крикнув: "Що, мене бити?, хто я такий, буку говорити в Станиславові на нквд, я вас не знаю". Йому зразу дали опоніа.

У бункрі лишилось ще Вихор, Вишня, Лом і ранена Попович Настя. Більшовики почали кричати, щоб решта здавалась. Не почувши нічого почали дальше атаку. При тому важко ранили стр.Лона в плечі. Він кинувся перед бункер і просив перев'язки, але його відразу забили. Тоді до бункра ввійшов один більшовик з ППШ, якого також ранив Вихор з пістолі, він же вибіг з бункра й повалився келивом. Після того почали більшовики розбирати верх /дах/ бункру, /бункер був у виді хати/. Тоді Вихор скочив до виходу й крикнув, щоб Вишня йшов з ним, але цей сховався між бочки в магазині. Більшовики крикнули на Вихора, щоб здався, коли він не послухав, його застрілили у відстані 4-ох м. від бункру. Небавом двійшли до середини, де добули ранену Попович Настю і почали шукати по бункрі, при чому знайшли Вишню, який здався.

Безпосередньою причиною упадку бункрів був свіжий слід Вихора, який знайшли більшовики. Група погран-відділу вийшла з Макотини, через Черник, Березовачку на зворі, який відділював гори, на яких був бункер др.Сурмача і Орла, знайшла слід Вихора. Тут більшовики зайшли й розійшлись на дві частини. Одна група пішла в напрямі, куди пішов Вихор, а друга, звідки ввійшов. І обидві групи в одному часі вдарили по бункрах.

Більшовики, дійшовши до бункра др.Сурмача у відстані 300 м. почали підсуватись, отрукаючи його довкруги. Перед бункром стійок не було. В бункрі були: Борисом Василь /батько Ореста/, мати й дві сестри Марія і Настуся, др.Сурмач, Богун, Голуб, Ясінська Катруся /машиністка/, Бурлака. Кілька годин перед тим наскоком старий Герасюк з Бурлакою і Верешакою ходили в село по мед. По дорозі нікого не стрічали.

Більшовики підсунулись на відстань 30 м. і вдарили сильним вогнем по бункрі та почали закидувати гранатами. Пр.Сурмач, Голуб і Богун вискочили на двір і почали відстрілюватись, але черги з кулеметів тут на місці положили їх трупами. Від вибухів гранат у бункрі стали забиті: мати й дві дочки і Ясінська. Перед бункром

Пр.Сурмач, Богун і Голуб. Після зізнань Винни виходить, що коло бункра стійки не було, а в середині грав патефон і хтось співав. В бункрі попав архів, машина до писання, пошта до пр.Сурмача й Богуна. З мертвих постягали одяг і взуття.

Точніших фактів не можна подати, бо ніхто не врятувався живий, тому мушу поспігуватися словами Винни:

"Мене випровадили перед бункер, долучили до тих, що зналися екорме. На дворі смеркало, нас пов'язали. На протинному горбі було чути густі стріли і вибухи гранат. Я догадався, що це різночасні напади на бункер пр.Сурмача. Большевики забрали одяг з убитих, пов'язали нас по четверо й почали відходити, дуже спішно в напрямі Релениці. На дворі бігне зустрічненя з тов. групою, яка знищала бункер пр.Сурмача. Команда з них мала від 25-30 чол. і по одному на ві. озброєння було виключно автоматичне, по три кулемети. Були ще пограничники з напівірняцького суду. Я розмов, які я чув по картах, довідався, що з бункру не врятувався ніхто. Наказали йти в комірку, де містився гарнізон.

На другий день 4.1. ранком большевики одним підводою зі своїм нам Особ. вирушили до розбитих бункрів, звідки над вечір привезли свого одного вбитого, машину до писання, літературу, звіти. З документів пр.Сурмача я бачив два протоколи, один про ліквідацію Наливайко Катерини зі с.Лоява і про атентат на секретаря КДБ Григорина. Большевики конечно хотіли знайти цілі архіви пр.Сурмача й з тою метою організували розкори коло бункра. Але нічого не могли знайти.

На бункер підрайонного Чуприни, водив большевиків лікар Азі, який був у ньому 2 рази. Над ранком, 5.1. о год.6-1⁰ за м.часом, большевики перебрали доктора у свій уніформ і взяли зі собою. Поїхали по заході сонця. Як тільки лікар зайшов до камери, мене звідси забрали до авто, яким я поїхав до Чалвірної. По дорозі я чув, як оварилася чогось з большевиками Яценка - Цибалюк Параска, яку ранену зловили в бункрі Чуприни. З підводи скидали зловуті речі: тут я пізнав прострілену шапку стр. Чуприни "Кармелюка".

На основі большевиських тверджень виходить, що з бункру пр.Сурмача не врятувався ніхто. Крім того ствердили на нього, що доктор пізнав трупа, а зга.голову пр.Сурмача. Знова один большевик похвалився, що стягнув чоботи з гарної жінки /чоботи мала машиністка/. Щоб трупа забрали большевики, я не бачив, ні не чув.

З бункрі Чуприни впали: підр.Чуприна, стрільці: Ггор, Степан, Соловій, Лух, Ціп, Кармелюк, жінка Ггора, попала в руки станиця Постояти - Яценка, втекла ранена жінка Чуприни.

Постій, 26.8.46.